

Гендерно зумовлена жорстокість під час війни в Україні: кримінологічні аспекти та проблеми притягнення до відповідальності

*Роман Шай*¹

Опубліковано	Секція	УДК
12.11.2025	Право	347.77.01

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17592724>

Анотація. Актуальним є дослідження гендерно зумовленої жорстокості в умовах збройного конфлікту в Україні. Стаття висвітлює проблему системного використання гендерно зумовленого насильства (ГЗН), зокрема сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК), як інструменту війни російською федерацією проти українського населення. Розглядаються теоретичні засади ГЗН, його співвідношення з СНПК та міжнародно-правове підґрунтя протидії цим явищам, включаючи норми міжнародного гуманітарного права (МГП), міжнародного права прав людини (МППЛ) та міжнародного кримінального права (МКП). Аналізуються ключові міжнародні документи, такі як Женевські конвенції, Конвенція CEDAW, Стамбульська конвенція, резолюції Ради Безпеки ООН 1325 і 1820, а також положення Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

У статті обґрунтовується необхідність глибокого кримінологічного аналізу проявів ГЗН в українському контексті після повномасштабного вторгнення. Методами дослідження були аналіз міжнародних та національних нормативно-правових актів, узагальнення наукових праць українських та зарубіжних дослідників, аналіз офіційних статистичних даних та звітів моніторингових місій і громадських організацій. Досліджено масштаби та географію поширення СНПК в Україні, його жорстокі форми (зґвалтування, каліцтва, примусове оголення), високий рівень латентності злочинів. Розглянуто також вплив війни на зростання ризиків торгівлі людьми та ескалацію домашнього насильства, проаналізовано зміни гендерних ролей та стереотипів в умовах конфлікту.

У статті аналізується національна система реагування на ГЗН та СНПК під час війни. Автор статті вважає, що, незважаючи на відповідність законодавства міжнародним стандартам та інституційні зусилля (діяльність ОПП, Нацполіції, СБУ, Уповноваженого ВРУ з прав людини, створення Міжвідомчої робочої групи), процес притягнення винних до відповідальності стикається із серйозними проблемами. До них належать відсутність доступу до окупованих територій, труднощі збору доказів, психологічна травма та стигматизація постраждалих, недовіра до правоохоронної системи, а також прогалини у законодавстві (відсутність криміналізації злочинів проти людяності, чіткого

¹ кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного та кримінального права Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»

визначення СНПК). Аналізується система підтримки постраждалих та захист прав військовополонених.

У роботі зроблено висновок, що ефективна протидія гендерно зумовленій жорстокості під час війни потребує комплексного підходу. Особлива увага приділяється поняттям гендерної рівності, гендерно зумовленого насильства, сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, та їх кваліфікації як воєнних злочинів і злочинів проти людяності. Встановлено доцільність завершення імплементації норм МКП та МГП у національне законодавство, зокрема криміналізації злочинів проти людяності та ухвалення законів щодо статусу постраждалих від СНПК та репарацій. Автор пропонує власні пропозиції щодо вдосконалення, включаючи посилення інституційної спроможності правоохоронних органів і судів, розширення мережі послуг для постраждалих, проведення інформаційних кампаній для подолання стигми та впровадження чутливих протоколів розслідування.

Ключові слова: гендер, гендерна рівність, гендерно зумовлене насильство, сексуальне насильство пов'язане з конфліктом, збройний конфлікт, війна в Україні, міжнародне гуманітарне право, міжнародне кримінальне право, воєнні злочини, злочини проти людяності, притягнення до відповідальності, захист постраждалих.

Gender-based violence during the war in Ukraine: criminological aspects and challenges of accountability

Abstract. The study of gender-based violence (GBV) in the context of the armed conflict in Ukraine is of critical relevance. The article highlights the issue of the systematic use of gender-based violence, particularly conflict-related sexual violence (CRSV), as an instrument of war employed by the Russian Federation against the Ukrainian population. It examines the theoretical foundations of GBV, its relationship with CRSV, and the international legal framework for countering these phenomena, including the norms of international humanitarian law (IHL), international human rights law (IHRL), and international criminal law (ICL). Key international instruments are analyzed, such as the Geneva Conventions, the CEDAW Convention, the Istanbul Convention, UN Security Council Resolutions 1325 and 1820, and the provisions of the Rome Statute of the International Criminal Court.

The article substantiates the necessity of an in-depth criminological analysis of manifestations of GBV in the Ukrainian context following the full-scale invasion. The research methods include the analysis of international and national legal acts, the generalization of scholarly works by Ukrainian and foreign researchers, and the examination of official statistics, monitoring mission reports, and materials from civil society organizations. The study explores the scale and geographical spread of CRSV in Ukraine, its brutal forms (rape, mutilation, forced nudity), and the high level of latency of such crimes. It also considers the impact of the war on the growing risks of human trafficking and the escalation of domestic violence, as well as analyzes the transformation of gender roles and stereotypes in conflict conditions.

The article examines the national system of response to GBV and CRSV during wartime. The author argues that despite the general alignment of national legislation with international standards and institutional efforts (by the Office of the Prosecutor General, National Police, Security Service of Ukraine, the Ombudsman, and the Interagency Working Group), the process of holding perpetrators accountable faces serious challenges. These include lack of access to occupied territories, difficulties in collecting evidence, psychological trauma and stigmatization of survivors, distrust of law enforcement agencies, and legislative gaps (such as the absence of criminalization of crimes against humanity and a clear definition of CRSV). The article also analyzes the system of support for survivors and the protection of the rights of prisoners of war.

The study concludes that effective counteraction to gender-based violence during wartime requires a comprehensive approach. Particular attention is given to the concepts of gender equality, gender-based violence, conflict-related sexual violence, and their qualification as war crimes and crimes against humanity. The article emphasizes the necessity of completing the implementation of ICL and IHL norms into national legislation, particularly through the criminalization of crimes against humanity and the adoption of laws on the status and reparations for victims of CRSV. The author proposes measures for improvement, including strengthening the institutional capacity of law enforcement and judicial bodies, expanding survivor support networks, conducting public awareness campaigns to overcome stigma, and implementing gender-sensitive investigation protocols.

Keywords: gender-based violence, conflict-related sexual violence, armed conflict, war in Ukraine, international humanitarian law, international criminal law, war crimes, crimes against humanity, accountability, survivor protection.

Вступ

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, призвела до безпрецедентного рівня насильства та жорстокості щодо цивільного населення та військовополонених. Одним із найжахливіших проявів цієї агресії стало систематичне та цілеспрямоване використання гендерно зумовленого насильства, зокрема сексуального насильства, як інструменту ведення війни, терору та приниження українського народу. Ці злочини, що мають ознаки воєнних злочинів та злочинів проти людяності, руйнують людські долі, соціальні зв'язки та залишають глибокі психологічні травми, вимагаючи негайного та ефективного реагування як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Незважаючи на існування розгалуженої системи міжнародно-правових норм, спрямованих на захист цивільного населення та заборону гендерно зумовленого насильства під час збройних конфліктів (норми МГП, МППЛ, МКП), їх практичне застосування та забезпечення невідворотності покарання винних в умовах триваючої війни стикаються з величезними викликами. Масштаби вчинених злочинів, високий рівень їх латентності, проблеми з доступом до окупованих територій, труднощі збору доказів та ідентифікації злочинців, а також психологічна травматизація та стигматизація постраждалих створюють значні перешкоди для ефективного розслідування та правосуддя.

У цьому контексті виникає нагальна потреба у комплексному науковому осмисленні феномену гендерно зумовленої жорстокості саме в умовах війни в Україні. Необхідно провести глибокий кримінологічний аналіз його проявів, масштабів, форм та криміногенних факторів, дослідити ефективність національних механізмів реагування, виявити ключові проблеми у сфері документування злочинів, притягнення винних до відповідальності та надання допомоги постраждалим, а також розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення державної політики у цій надзвичайно чутливій та важливій сфері.

Аналіз досліджень проблеми. Питанням гендерно зумовленого насильства, особливо в контексті збройних конфліктів та міжнародного права, у своїх наукових працях приділяли увагу різні українські вчені та автори. Теоретичні аспекти класифікації геноцидного зґвалтування як форми гендерно зумовленого насильства та акту геноциду в міжнародних збройних конфліктах досліджували М. М. Ігошин та А. А. Майорова, обґрунтовуючи необхідність його чіткого визнання в міжнародному праві.

А. О. Зейналов розглядав постановку проблеми гендерно зумовленого сексуального насильства під час міжнародного збройного конфлікту на території України, аналізуючи співвідношення понять ГЗН та СНПК та їх кваліфікацію за Римським

статутом. Вплив війни на загальний рівень гендерно зумовленого насильства в Україні, включаючи СНПК, торгівлю людьми та домашнє насильство, аналізувала В. М. Руфанова, вказуючи на криміногенні фактори, що сприяють поширенню цих явищ в умовах воєнного стану.

Окремі аспекти захисту прав постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, та проблеми національного реагування досліджувала О. В. Легка, аналізуючи вітчизняний досвід документування злочинів, надання допомоги та виклики у притягненні винних до відповідальності. Незважаючи на наявність праць, що торкаються окремих аспектів проблеми, комплексного кримінологічного дослідження гендерно зумовленої жорстокості саме в умовах повномасштабної війни в Україні, яке б охоплювало як аналіз СНПК, так і інших форм ГЗН, та системно аналізувало проблеми притягнення до відповідальності, наразі бракує, що й обумовлює актуальність даної статті.

Метою дослідження є комплексний кримінологічний аналіз феномену гендерно зумовленої жорстокості в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, що включає дослідження його теоретико-правових засад, кримінологічну характеристику основних проявів (зокрема, сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, торгівлі людьми, домашнього насильства), виявлення ключових проблем у сфері документування, розслідування та притягнення винних до відповідальності, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення національних механізмів протидії цим явищам та захисту постраждалих.

Результати

Дослідження феномену гендерно зумовленого насильства (далі – ГЗН), особливо в контексті збройних конфліктів, потребує глибокого осмислення його теоретичних засад та міжнародно-правового підґрунтя. Розуміння сутності ГЗН, його співвідношення із сексуальним насильством, пов'язаним з конфліктом (далі – СНПК), а також аналіз чинних міжнародних норм та стандартів є необхідною передумовою для вироблення ефективних механізмів протидії цим явищам та захисту постраждалих осіб. Особливої актуальності це набуває для України, яка з 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 році, стикається з безпрецедентними виявами жорстокості, де гендерно зумовлене насильство використовується як інструмент війни.

Питання забезпечення гендерної рівності є одним із ключових аспектів демократичного розвитку сучасного суспільства та невід'ємною складовою утвердження загальнолюдських цінностей. В умовах стратегічного курсу України на європейську інтеграцію особливої актуальності набуває процес формування та реалізації ефективної державної гендерної політики, яка б відповідала міжнародним стандартам. Незважаючи на значний прогрес у законодавчому закріпленні рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, практичне впровадження принципів гендерної рівності залишається викликом. Саме поняття гендерної рівності в науковій літературі та нормативно-правових актах має різні трактування, що підкреслює його багатоаспектність.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», гендерна рівність визначається як «рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства» [1]. Таким чином, гендерну рівність можливо розглядати як комплексний правовий і соціальний принцип, що передбачає не лише формальне декларування однакових прав, але й активне створення умов для подолання структурних бар'єрів, забезпечення справедливого

доступу до ресурсів, усунення дискримінаційних практик і стереотипів для досягнення збалансованої участі осіб різної статі в усіх сферах життя.

Гендерно зумовлене насильство є явищем, що прямо порушує основоположні права людини, оскільки включає різноманітні прояви фізичного, сексуального, психологічного, економічного насильства, що виникає на дискримінаційних засадах, спрямоване на особу через її гендерну приналежність або ідентичність [2].

У Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) 1979 року та Генеральній рекомендації № 19 (1992) Комітету CEDAW це поняття визначено як «насильство, спрямоване на жінку через її стать або таке, що непропорційно зачіпає жінок», акцентуючи увагу на структурній дискримінації [3].

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) 2011 року розширює це визначення, визначаючи ГЗН як «насильство, яке є проявом дискримінації жінок та порушенням прав людини» [4].

Важливо розрізнити поняття гендерно зумовленого та сексуального насильства. Як зазначають дослідники, не всі акти ГЗН є сексуальним насильством (наприклад, масові вбивства чоловіків призовного віку через їхню соціальну роль), і не всі акти сексуального насильства є гендерно обумовленим (наприклад, сексуальне насильство як вид катування з метою отримання інформації). Однак у контексті збройних конфліктів ці поняття часто переплітаються, і сексуальне насильство стає одним із найбрутальніших проявів саме гендерно зумовленої жорстокості [5, с. 56].

Міжнародне гуманітарне право (МГП) встановлює ключові норми захисту цивільного населення та осіб, які припинили участь у бойових діях, зокрема військовополонених, під час збройних конфліктів. Фундаментальними у цьому контексті є Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 року. Стаття 27 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни прямо наголошує, що жінки повинні отримувати особливий захист від будь-яких форм насильства, зокрема зґвалтувань, примусової проституції та будь-яких посягань на їхню гідність [6].

Стаття 76 I Додаткового протоколу деталізує необхідність особливого ставлення до жінок, особливо тих, хто перебуває в ситуаціях, що загрожують їхній безпеці, та підкреслює захист від сексуального насильства [7]. Ці норми є основою для захисту всіх осіб, але особливо жінок, які непропорційно страждають від сексуального насильства під час війни.

Положення Женевських конвенцій також встановлюють стандарти поведінки з військовополоненими. Стаття 14 Третьої Женевської конвенції про поведінку з військовополоненими гарантує рівний режим поведінки з жінками та чоловіками-військовополоненими [8].

Для забезпечення гідності та безпеки стаття 25 вимагає забезпечити окремі спальні приміщення для полонених жінок і чоловіків, а стаття 97 зобов'язує утримувати жінок-військовополонених, які відбувають дисциплінарні стягнення, в окремих приміщеннях під наглядом жінок [8]. Хоча МГП декларує гендерну нейтральність, такий підхід може приховувати різний вплив конфлікту на різні статі. Історичний досвід свідчить про більшу вразливість жінок-військовополонених через дію гендерних стереотипів, дискримінаційних практик і ризик сексуального насильства. Важливою є стаття 12 Третьої Женевської конвенції, яка закріплює, що військовополонені перебувають під юрисдикцією держави, яка їх утримує, а не окремих осіб чи формувань, що зобов'язує держави розслідувати та притягати до відповідальності винних у порушенні прав військовополонених [8].

Міжнародне право прав людини (МППЛ) доповнює норми МГП, встановлюючи універсальні стандарти захисту прав особистості, які залишаються чинними і під час збройних конфліктів. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року (CEDAW) є ключовим міжнародним договором щодо боротьби з дискримінацією жінок, у тому числі під час воєнних конфліктів [3].

Стаття 1 визначає поняття дискримінації, стаття 2 зобов'язує держави вживати заходів для її викорінення, а стаття 6 прямо вказує на необхідність боротьби з усіма формами експлуатації жінок, такими як примусова проституція та сексуальне насильство, що набувають особливої гостроти під час війни [3]. Ці норми МППЛ формують додатковий рівень захисту для жінок та інших вразливих груп під час збройних конфліктів.

Рада Безпеки ООН ухвалила низку резолюцій, що стосуються проблематики жінок, миру та безпеки, а також сексуального насильства в умовах конфлікту. Резолюція 1325 (2000) визнала непропорційний вплив збройних конфліктів на жінок та дівчат і закликала держави вжити заходів для їх захисту та забезпечення їхньої участі у мирних процесах [9].

У пункті 11 цієї резолюції підкреслюється обов'язок держав припинити безкарність і переслідувати осіб, відповідальних за геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини, включаючи ті, що стосуються сексуального та іншого насильства щодо жінок і дівчат. Резолюція 1820 (2008) засудила використання сексуального насильства як тактики війни та порушення МГП, вимагаючи від сторін конфлікту вжити негайних заходів для захисту цивільних осіб від усіх форм сексуального насильства [10]. Ці резолюції створили важливу політико-правову рамку для міжнародного реагування на СНПК.

Міжнародне кримінальне право (МКП) відіграє ключову роль у притягненні до відповідальності осіб, винних у найтяжчих міжнародних злочинах, включаючи ті, що пов'язані з ГЗН та СНПК. Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 року (далі – Римський статут) кваліфікує зґвалтування, сексуальне рабство, примусову проституцію, примусову вагітність, примусову стерилізацію та інші форми сексуального насильства порівнянної тяжкості як воєнні злочини (стаття 8) та злочини проти людяності (стаття 7), коли вони вчиняються в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення [11].

Стаття 7 Римського статуту визначає поняття «гендер» як таке, що належить до обох статей – чоловічої та жіночої – у соціальному контексті [5, с. 57].

Елементи злочинів МКС деталізують склад зґвалтування, пов'язаного з конфліктом. *Actus reus* полягає у посяганні на тіло особи шляхом проникнення (навіть незначного) будь-якої частини тіла потерпілого чи злочинця статевим органом, або проникнення в анальний чи вагінальний отвір будь-яким предметом чи частиною тіл. *Means rea* вимагає усвідомлення злочинцем факту посягання шляхом проникнення та обставин примусу [5, с. 56].

Особливої уваги потребує питання класифікації геноцидного зґвалтування. Практика міжнародних трибуналів визнала, що систематичне зґвалтування жінок певної групи з наміром знищити цю групу може становити акт геноциду [2, с. 56]. Науковці, такі як М. Ігошин та А. Майорова, обґрунтовують необхідність чіткого визнання геноцидного зґвалтування як окремої форми ГОН та акту геноциду в міжнародному праві, що сприятиме ефективнішому переслідуванню та запобіганню цьому злочину [2, с. 58].

Вразливість до ГЗН та СНПК під час збройних конфліктів не обмежується лише жінками. Хоча жінки та дівчата зазнають непропорційно більшого впливу, чоловіки та хлопчики також стають жертвами, особливо у місцях позбавлення волі.

Представники ЛГБТК+ спільноти стикаються з множинною дискримінацією та підвищеним ризиком насильства через сексуальну орієнтацію чи гендерну ідентичність. Хоча Женевські конвенції прямо не забороняють дискримінацію за цими ознаками, загальний принцип недискримінації поширюється і на ці групи.

Таким чином, теоретико-правовий аналіз засвідчує наявність розгалуженої системи міжнародних норм, спрямованих на запобігання гендерно зумовленому насильству та захист постраждалих в умовах збройного конфлікту. Ця система включає норми МГП, МППЛ та МКП, які встановлюють заборону насильства, дискримінації, катувань та визначають відповідальність за найтяжчі міжнародні злочини. В

одночас, саме явище ГЗН/СНПК продовжує бути поширеним інструментом війни, що свідчить про необхідність посилення механізмів імплементації цих норм, забезпечення невідворотності покарання та надання комплексної допомоги постраждалим, що є особливо актуальним у контексті триваючої агресії російської федерації проти України.

Аналіз теоретико-правових засад гендерно зумовленого насильства створює підґрунтя для детального кримінологічного дослідження його конкретних проявів, масштабів та характеристик в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України. Розуміння специфіки ГЗН саме в українському контексті, виявлення його основних форм, кількісних показників, географії поширення, а також факторів, що сприяють його вчиненню, є критично важливим для розробки ефективних стратегій протидії та захисту постраждалих. Збройний конфлікт не лише загострює існуючі форми насильства, але й породжує нові, зокрема, використання сексуального насильства як зброї війни.

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року призвело до безпрецедентного рівня насильства та жорстокості щодо цивільного населення. Одним із найжахливіших проявів цієї агресії стало систематичне використання сексуального насильства як зброї війни з боку російських військових та підконтрольних їм формувань [12].

Як зазначають дослідники та міжнародні організації, така тактика спрямована на залякування, приниження українського населення, руйнацію соціальних зв'язків, демонстрацію влади та контролю на окупованих територіях [12]. Збройні сили рф та їхні терористичні угруповання активно використовують сексуальне насильство як частину своєї агресивної тактики щодо цивільного населення на окупованих територіях та щодо військовополонених і цивільних осіб, яких вони незаконно утримують. Метою сексуального насильства у такому контексті стає залякування певної етнічної групи, що є не лише проявом влади агресора, а й намаганням штучно виселити місцеве населення з певної території, а також може мати за ціль навіть знищення етнічної групи [2, с. 55].

Масштаби сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, в Україні є значними, хоча точну кількість постраждалих встановити вкрай важко через триваючі бойові дії, окупацію територій, страх та стигматизацію жертв. Офіційні дані, що фіксуються правоохоронними органами, відображають лише частину реальної картини [12, с. 546].

Станом на 2024 рік було зафіксовано 270 випадків СНПК (173 щодо жінок, 13 – щодо чоловіків і 13 – щодо неповнолітніх) [12, с. 546].

За даними Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини станом на травень 2024 року зафіксовано 296 фактів СНПК (107 щодо чоловіків, 179 щодо жінок, 15 щодо неповнолітніх) [5, с. 56]. Ці цифри постійно зростають у міру деокупації територій та документування злочинів.

Географія поширення СНПК тісно пов'язана з зонами активних бойових дій та тимчасової окупації. Найбільша кількість випадків зафіксована у Херсонській,

Донецькій, Київській та Харківській областях. Також випадки фіксувалися у Запорізькій, Чернігівській, Луганській, Миколаївській, Сумській областях та в Автономній Республіці Крим [13, с. 211].

Високий рівень латентності цих злочинів обумовлений низкою факторів: перебування значної частини території під окупацією, страх помсти з боку окупантів, сором, психологічна травма, недовіра до правоохоронних органів, відсутність доступу до медичної та правової допомоги, побоювання осуду з боку суспільства [13, с. 211].

Форми сексуального насильства, що застосовуються окупаційними військами, є надзвичайно жорстокими та різноманітними. Правоохоронні органи та моніторингові місії фіксують зґвалтування (індивідуальні та групові), каліцтво статевих органів, примусове оголення, погрози зґвалтуванням, примус спостерігати за сексуальним насильством над близькими особами [12, с. 546]. У місцях несвободи та щодо військовополонених застосовуються також побиття геніталій, кастрація, зґвалтування сторонніми предметами, примушування до статевих актів з іншими затриманими. Ці дії кваліфікуються як воєнні злочини та злочини проти людяності відповідно до міжнародного права.

Важливо наголосити, що жертвами СНПК стають особи різної статі та віку: жінки, чоловіки, діти [5, с. 56]. Це спростовує стереотипне уявлення про сексуальне насильство як злочин, спрямований виключно проти жінок, хоча вони дійсно становлять переважну більшість постраждалих. Сексуальне насильство щодо чоловіків та хлопчиків також є поширеним явищем, особливо в умовах полону, і часто використовується з метою приниження, демонстрації влади та руйнації традиційних уявлень про маскуліність [5, с. 58].

Збройний конфлікт також суттєво підвищив ризики потрапляння українців, особливо жінок та дітей, у ситуації торгівлі людьми. Масова вимушена міграція, втрата житла та роботи, психологічна вразливість створюють сприятливі умови для злочинців [12, с. 545].

За інформацією громадських організацій, найбільше запитів щодо ситуацій торгівлі людьми надходить з країн, які прийняли значну кількість українських біженців. Здебільшого йдеться про трудову експлуатацію або поєднання трудової та сексуальної експлуатації. Мають місце випадки, коли жінок з дітьми, яким надали прихисток, примушують до безоплатної праці або вони зазнають сексуальних домагань з боку господарів. Офіційна статистика облікованих кримінальних правопорушень за статтю 149 Кримінального кодексу України «Торгівля людьми» показує певне зниження у 2022 році, але знову зростання у 2023 році. Проте ці дані не відображають реальних масштабів проблеми через високу латентність [12, с. 545].

Ще одним тривожним наслідком війни стало зростання рівня домашнього насильства. Аналіз офіційної статистики свідчить про значне збільшення кількості облікованих кримінальних правопорушень, пов'язаних із домашнім насильством, у 2023 році – 6805 випадків, що є найвищим показником за останні десять років [12, с. 545-546].

Збільшення питомої ваги цих злочинів у загальній структурі злочинності (1,4 % у 2023 році) свідчить не лише про зростання абсолютної кількості, але й про підвищення їхньої суспільної небезпеки [12, с. 546].

Таке зростання може бути пов'язане як з підвищенням рівня свідомості громадян та готовності повідомляти про насильство, так і з об'єктивними криміногенними факторами війни: психологічна травматизація населення, стрес, економічні труднощі, вимушене спільне проживання великої кількості людей у обмеженому просторі, зловживання алкоголем, доступність зброї [12, с. 546]. В умовах воєнного стану проблема домашнього насильства потребує особливої уваги.

Війна суттєво вплинула на гендерні ролі та стереотипи в українському суспільстві. З одного боку, спостерігається певна ретрадиціоналізація: посилення ролі чоловіка як «захисника» та жінки як «берегині». Заборона виїзду за кордон для чоловіків призовного віку та обов'язкова мобілізація сприймаються деякими дослідниками як прояв гендерної нерівності. Жінки, які виїхали за кордон з дітьми або залишилися в Україні, взяли на себе повну відповідальність за виживання родини, стикаючись з численними викликами. З іншого боку, війна прискорила просування гендерної рівності у традиційно «чоловічих» сферах, зокрема, у військовій. Кількість жінок у Збройних Силах України значно зросла, розширено доступ до військової освіти та бойових посад. Це сприяє руйнації стереотипів про «нежіночу» природу військової служби, хоча проблеми дискримінації, сексуальних домагань та забезпечення специфічних потреб жінок у війську залишаються актуальними.

Криміногенними факторами, що обумовлюють поширення ГЗН під час війни, є: загальне зростання рівня насильства та жорстокості в суспільстві; руйнація соціальних інститутів та механізмів контролю на окупованих територіях; відчуття безкарності у окупаційних військах; психологічна травматизація учасників бойових дій та цивільного населення; вимушене переміщення великих мас людей, що підвищує їхню вразливість; економічна скрута та безробіття; поширення зброї; загострення гендерних стереотипів; використання насильства як інструменту війни та терору [12, с. 546].

Підсумовуючи кримінологічну характеристику ГЗН в Україні під час війни, слід констатувати значне загострення цієї проблеми. Війна призвела до появи та поширення такої жадливої форми як сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, що використовується агресором як зброя. Водночас спостерігається зростання ризиків торгівлі людьми та ескалація домашнього насильства. Ці явища зумовлені комплексом факторів, пов'язаних із руйнівним впливом війни на суспільство, економіку та правопорядок.

Аналіз теоретико-правових засад та кримінологічної характеристики гендерно зумовленого насильства в умовах збройної агресії російської федерації проти України неминуче підводить до питання про ефективність національного реагування на ці виклики та існуючі проблеми у сфері притягнення винних до відповідальності. Незважаючи на значні зусилля держави та громадянського суспільства, спрямовані на протидію ГЗН та захист постраждалих, умови війни створюють безпрецедентні труднощі для правоохоронної та судової систем.

Нормативно-правова база України у сфері протидії ГЗН та забезпечення гендерної рівності загалом відповідає міжнародним стандартам, однак її адаптація до умов війни та специфіки СНПК триває. Основоположні гарантії рівності закріплені у Конституції України [14], зокрема у статті 24, яка проголошує рівність прав жінки і чоловіка. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» визначає основні напрями державної політики, забороняє дискримінацію та сексуальні домагання, передбачає гендерно-правову експертизу законодавства та встановлює відповідальність за порушення [1].

Важливим кроком стала ратифікація Україною у 2022 році Стамбульської конвенції [4], що зобов'язує державу вживати комплексних заходів для запобігання насильству, захисту постраждалих та покарання винних. Закон України про ратифікацію містить заяву про те, що Україна не може гарантувати виконання зобов'язань за Конвенцією на тимчасово окупованих територіях до повного відновлення конституційного ладу, що покладає відповідальність за насильство на цих територіях на країну-агресора.

Кримінальний кодекс України (далі – КК України) [15] містить низку статей, що передбачають відповідальність за різні форми ГЗН, включаючи домашнє насильство (стаття 126-1), торгівлю людьми (стаття 149), зґвалтування (стаття 152), сексуальне

насильство (стаття 153). Особливе значення в умовах війни мають статті, що стосуються воєнних злочинів: насильство над населенням у районі воєнних дій (стаття 433), погане поводження з військовополоненими (стаття 434) та порушення законів та звичаїв війни (стаття 438). Саме за статтею 438 КК України наразі кваліфікуються випадки СНПК, вчинені представниками збройних сил рф [5, с. 56]. Незважаючи на ратифікацію Римського статуту [11] у 2024 році, кримінальна відповідальність за злочини проти людяності як окремих склад злочину в КК України досі відсутня [13, с. 213].

Інституційний механізм реагування на ГЗН та СНПК включає діяльність низки органів публічної влади. Ключову роль у документуванні та розслідуванні воєнних злочинів, у тому числі СНПК, відіграють Офіс Генерального прокурора, Національна поліція України та Служба безпеки України [13, с. 213].

В Офісі Генерального прокурора створено спеціалізовані підрозділи. Важливу роль відіграє Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Для координації зусиль у 2022 році було створено Міжвідомчу робочу групу з питань протидії сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією рф проти України, та надання допомоги постраждалим [13, с. 214]. Також було підписано Рамкову програму співробітництва між Урядом України та ООН щодо запобігання та протидії СНПК та розроблено відповідний Імплементацийний план. Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року також було оновлено з урахуванням викликів війни.

Незважаючи на значні інституційні зусилля, процес притягнення до відповідальності за ГЗН та СНПК стикається з серйозними проблемами. Однією з головних перешкод є відсутність фізичного доступу до тимчасово окупованих територій. Збір доказів ускладнюється руйнуванням місць подій, залякуванням свідків, переміщенням постраждалих та обмеженими можливостями проведення слідчих дій [13, с. 213].

Постраждалі від сексуального насильства часто не бажають або бояться свідчити через психологічну травму, стигматизацію, страх помсти та недовіру до правоохоронної системи [5, с. 58].

Додаткові труднощі створює необхідність встановлення зв'язку злочину зі збройним конфліктом та ідентифікація конкретних виконавців з числа військовослужбовців рф [13, с. 213].

Існують також прогалини у національному законодавстві. Відсутність чіткого законодавчого визначення поняття «сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом» ускладнює кваліфікацію та розслідування [13, с. 212]. Хоча стаття 438 КК України «Порушення законів та звичаїв війни» дозволяє переслідувати за СНПК, її формулювання є досить загальним. Відсутність у КК України складу злочинів проти людяності обмежують можливості для притягнення до відповідальності вищого військово-політичного керівництва рф та не дозволяють повною мірою імплементувати норми Римського статуту [13, с. 213, 216].

Система надання допомоги постраждалим від ГЗН та СНПК активно розвивається, але все ще потребує вдосконалення. В Україні функціонує мережа спеціалізованих служб підтримки, включаючи мобільні бригади соціально-психологічної допомоги, притулки, кризові кімнати, денні центри, консультативні служби та гарячі лінії. Створено Центри допомоги врятованим у 12 регіонах, які надають комплексну допомогу постраждалим від війни, у тому числі від СНПК. Важливу роль відіграють громадські та міжнародні організації, які фіксують злочини, надають допомогу постраждалим та здійснюють адвокаційну діяльність [13, с. 213]. Однак доступ до цих послуг, особливо у сільській місцевості та прифронтових регіонах, залишається обмеженим. Постраждалі

потребують довготривалої реабілітації та підтримки. Актуальним є питання репарацій для постраждалих від СНПК, яке наразі врегульоване лише на рівні законопроекту.

Окремої уваги потребує захист прав військовополонених, які зазнають ГЗН та СНПК. Як зазначалося, чоловіки-військовополонені також стають жертвами сексуального насильства [5, с. 58]. Жінки-військовополонені та представники ЛГБТК+ спільноти є особливо вразливими. Існує потреба у спеціальному законодавстві, яке б враховувало гендерні аспекти та передбачало конкретні механізми захисту від сексуального насильства в полоні та надання допомоги після звільнення. Дослідники пропонують ухвалити спеціальний закон «Про статус військовополонених» та доповнити статтю 438 КК України кваліфікованим складом щодо жорстокого поводження, поєднаного з сексуальним насильством.

Проблема безкарності за воєнні злочини, включаючи СНПК, є одним із ключових викликів. Україна активно співпрацює з Міжнародним кримінальним судом (МКС), який відкрив власне розслідування ситуації в Україні [13, с. 215]. Хоча Україна ратифікувала Римський статут [11], його повна імплементація у національне законодавство ще не завершена. Важливим інструментом є застосування принципу універсальної юрисдикції іншими державами [13, с. 217]. Створення Спільної слідчої групи (ЖТ) за участю України, сусідніх країн та МКС сприяє координації зусиль та обміну доказами [13, с. 217]. Однак притягнення до відповідальності вищого керівництва РФ залишається складним завданням.

Для підвищення ефективності реагування на ГЗН та СНПК необхідно вжити комплексних заходів.

По-перше, слід завершити процес імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права у національне законодавство, зокрема, криміналізувати злочини проти людяності [13, с. 217]. Необхідно ухвалити законопроекти щодо статусу постраждалих від СНПК та репарацій [13, с. 217].

По-друге, важливо посилювати інституційну спроможність правоохоронних органів та судів шляхом проведення спеціалізованого навчання щодо розслідування СНПК, роботи з постраждалими, застосування міжнародного права [13, с. 214].

По-третє, необхідно розширювати мережу та підвищувати якість послуг для постраждалих, забезпечуючи їх доступність та конфіденційність, а також розробляти довгострокові програми реабілітації. На мою думку, критично важливим є також проведення широких інформаційних кампаній для подолання стигматизації постраждалих та формування нульової толерантності до насильства в суспільстві. Потрібно впроваджувати чутливі протоколи розслідування, що враховують психологічні та етичні аспекти роботи з жертвами ГЗН [2, с. 58].

Проведене дослідження теоретико-правових засад та кримінологічної характеристики гендерно зумовленої жорстокості в умовах війни в Україні дозволило виявити низку системних проблем у сфері притягнення винних до відповідальності та захисту постраждалих, що потребують нагального вирішення. На основі здійсненого аналізу можна виокремити наступні ключові проблемні питання:

1. Проблеми документування та розслідування СНПК на тимчасово окупованих територіях та в зоні бойових дій. Відсутність фізичного доступу правоохоронних органів до значної частини територій, де вчиняються злочини, унеможливорює своєчасний огляд місця події, збір речових доказів, опитування свідків та постраждалих. Руйнування інфраструктури, залякування населення окупаційною владою, переміщення постраждалих та свідків ще більше ускладнюють процес документування. Необхідність встановлення зв'язку злочину зі збройним конфліктом та ідентифікація конкретних виконавців з числа військовослужбовців РФ потребують значних ресурсів та специфічних методик розслідування, яких може бракувати.

– Шляхи вдосконалення:

- Активне використання методів дистанційного збору інформації (аналіз відкритих джерел – OSINT, супутникових знімків, свідчень біженців та осіб, що виїхали з окупованих територій).
- Створення спеціалізованих мобільних слідчо-оперативних груп, готових до негайного виїзду на деокуповані території для фіксації доказів за єдиними протоколами.
- Розробка та впровадження спеціалізованих методик розслідування СНПК, що враховують специфіку воєнних злочинів, зокрема, документування командної відповідальності.
- Посилення співпраці з міжнародними слідчими механізмами (МКС, JIT) для обміну доказами та координації зусиль.
- Запровадження програм захисту свідків та постраждалих, які готові свідчити проти окупантів.

2. Високий рівень латентності ГЗН/СНПК та небажання/неможливість постраждалих звертатися по допомогу та свідчити. Постраждалі від сексуального насильства часто не повідомляють про злочин через глибоку психологічну травму, почуття сорому, страх помсти з боку кривдників (особливо на окупованих територіях), побоювання стигматизації та осуду з боку родини чи громади. Недовіра до правоохоронної системи, відсутність інформації про доступні механізми допомоги та захисту, а також фізична недоступність таких послуг у зоні бойових дій чи в сільській місцевості також сприяють приховуванню злочинів. Особливо гостро ця проблема стоїть для чоловіків та представників ЛГБТК+ спільноти, які зазнають подвійної стигматизації.

– Шляхи вдосконалення:

- Проведення широких інформаційних кампаній у ЗМІ та соціальних мережах, спрямованих на дестигматизацію постраждалих від СНПК, підвищення обізнаності населення про ГЗН та доступні шляхи отримання допомоги.
- Забезпечення конфіденційності та безпеки для постраждалих на всіх етапах: від звернення по допомогу до участі у слідчих діях та судовому процесі.
- Розробка та впровадження спеціалізованих, чутливих до травми протоколів роботи з постраждалими від СНПК для слідчих, прокурорів, суддів, медичних працівників та психологів.
- Розширення мережі спеціалізованих служб підтримки (притулків, кризових кімнат, мобільних бригад, гарячих ліній), забезпечення їх доступності, зокрема у віддалених та прифронтових районах, та належного фінансування.
- Надання комплексної безоплатної правової, психологічної, медичної та соціальної допомоги постраждалим, включаючи довгострокові програми реабілітації.

3. Прогалини та недоліки національного законодавства у сфері протидії ГЗН/СНПК. Кримінальний кодекс України досі не містить окремого складу злочинів проти людяності, що ускладнює притягнення до відповідальності вищого військово-політичного керівництва РФ за системні атаки на цивільне населення, частиною яких є СНПК, та не дозволяє повною мірою імплементувати Римський статут. Відсутнє чітке законодавче визначення поняття «сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом», що може створювати труднощі при кваліфікації діянь за статтею 438 КК України. Недостатньо врегульовані питання статусу постраждалих від СНПК та механізмів

отримання ними репарацій (відшкодування шкоди). Бракує спеціального законодавства, що враховувало б гендерні аспекти захисту військовополонених від сексуального насильства.

– Шляхи вдосконалення:

- Невідкладне ухвалення законопроекту про внесення змін до КК України щодо встановлення відповідальності за злочини проти людяності та гармонізації національного законодавства з міжнародним кримінальним правом (імплементация Римського статуту).
- Розробка та внесення змін до КК України та КПК України щодо запровадження чіткого визначення «сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом» та можливо, окремих кваліфікуючих ознак у статті 438 КК України.
- Ухвалення спеціальних законів «Про статус осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією російської федерації проти України» та про створення механізму репарацій для таких осіб.
- Розробка та ухвалення спеціального законодавства щодо захисту прав військовополонених, яке б окремо врегульовувало питання запобігання та реагування на сексуальне насильство в полоні, з урахуванням особливої вразливості жінок та представників ЛГБТК+ спільноти.

4. Недостатня інституційна спроможність та спеціалізація у розслідуванні ГЗН/СНПК. Розслідування воєнних злочинів, зокрема СНПК, потребує специфічних знань у сфері міжнародного гуманітарного та кримінального права, навичок роботи з травмованими постраждалими, використання спеціальних методик збору та аналізу доказів. Не всі слідчі, прокурори та судді мають необхідний рівень підготовки. Існуючі спеціалізовані підрозділи можуть бути перевантажені через величезну кількість проваджень. Не завжди забезпечується належна координація між різними правоохоронними органами та з міжнародними партнерами.

– Шляхи вдосконалення:

- Проведення системного, обов'язкового та спеціалізованого навчання для слідчих, прокурорів, суддів, експертів щодо міжнародного гуманітарного та кримінального права, особливостей розслідування воєнних злочинів, зокрема СНПК, стандартів роботи з постраждалими від сексуального насильства, застосування Стамбульської конвенції та Римського статуту.
- Посилення кадрового та ресурсного забезпечення спеціалізованих підрозділів, що займаються розслідуванням воєнних злочинів та СНПК.
- Впровадження гендерно чутливого підходу на всіх етапах кримінального провадження.
- Покращення координації та обміну інформацією між Національною поліцією, СБУ, Офісом Генерального прокурора, Уповноваженим ВРУ з прав людини та іншими залученими органами.
- Активізація співпраці з Міжнародним кримінальним судом, Спільною слідчою групою (ЖТ), іншими державами в рамках універсальної юрисдикції для обміну досвідом, методиками та доказами.

5. Проблема безкарності та складність притягнення до відповідальності вищого керівництва рф. Хоча окремих виконавців воєнних злочинів вдається ідентифікувати та притягнути до відповідальності (часто заочно), притягнення до відповідальності вищого військового та політичного керівництва російської федерації, яке віддавало накази або створювало систему, що уможлиблювала масове вчинення

ГЗН/СНПК, залишається надзвичайно складним завданням через питання імунітетів та юрисдикції. Відсутність спеціального міжнародного трибуналу щодо злочину агресії також ускладнює цей процес.

– Шляхи вдосконалення:

- Максимальне використання можливостей Міжнародного кримінального суду для переслідування осіб, відповідальних за воєнні злочини та злочини проти людяності в Україні, включаючи СНПК.
- Активна робота на міжнародному рівні щодо створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України.
- Посилення співпраці з іншими державами для використання механізму універсальної юрисдикції щодо переслідування воєнних злочинців РФ на їхній території.
- Системний збір та документування доказів, що вказують на командну відповідальність та злочинну політику вищого керівництва РФ, для використання у майбутніх судових процесах.
- Застосування міжнародних санкцій та інших механізмів тиску для припинення безкарності.

Вирішення зазначених проблем потребує комплексних, системних та довгострокових зусиль з боку держави, громадянського суспільства та міжнародної спільноти. Лише поєднання вдосконалення законодавства, посилення інституційної спроможності, розширення підтримки постраждалих та активної міжнародної співпраці дозволить ефективно протидіяти гендерно зумовленій жорстокості під час війни, забезпечити справедливість для постраждалих та запобігти безкарності за найтяжчі міжнародні злочини.

Висновки

Підсумовуючи вищенаведене, необхідно зазначити, що проведене дослідження підтвердило тривожну тенденцію використання гендерно зумовленої жорстокості, особливо сексуального насильства, як свідомої тактики ведення війни з боку російської федерації проти України. Аналіз теоретико-правових засад показав наявність міжнародно-правових інструментів для кваліфікації таких дій як воєнних злочинів та злочинів проти людяності, проте кримінологічна характеристика свідчить про їх масовий характер, особливу жорстокість та високий рівень латентності в українському контексті. Війна також спровокувала зростання ризиків торгівлі людьми та ескалацію домашнього насильства.

Встановлено, що національна система реагування на ГЗН/СНПК, незважаючи на значні зусилля, стикається з серйозними викликами. Ключовими проблемами є труднощі документування та розслідування злочинів на окупованих територіях, психологічна травма та стигматизація постраждалих, що перешкоджають їх зверненню по допомогу та свідченням, прогалини у національному законодавстві (відсутність криміналізації злочинів проти людяності, чіткого визначення СНПК), недостатня інституційна спроможність та спеціалізація правоохоронних органів і судів, а також проблема безкарності, особливо щодо вищого керівництва країни-агресора.

На моє переконання, для ефективного подолання цих викликів необхідний комплексний підхід, що включає: по-перше, завершення гармонізації національного законодавства з міжнародним кримінальним та гуманітарним правом, зокрема шляхом криміналізації злочинів проти людяності та ухвалення спеціальних законів щодо статусу та репарацій для постраждалих від СНПК; по-друге, посилення інституційної спроможності через спеціалізоване навчання правоохоронців та суддів, ресурсне

забезпечення відповідних підрозділів та покращення координації; по-третє, розширення мережі доступних та якісних послуг для постраждалих, включаючи довгострокову психологічну реабілітацію та правову допомогу; по-четверте, активну міжнародну співпрацю для забезпечення невідворотності покарання винних, у тому числі через механізми МКС та універсальної юрисдикції; по-п'яте, системну роботу з суспільством для подолання стигматизації постраждалих та формування нульової толерантності до насильства.

Отже, проведене дослідження дозволило всебічно проаналізувати зазначену проблематику, виявити ключові проблемні аспекти та намітити науково обґрунтовані шляхи їх вирішення. Сформульовані висновки та запропоновані рекомендації, на мою думку, мають важливе теоретичне та практичне значення. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності протидії гендерно зумовленій жорстокості, забезпеченню справедливості для постраждалих та зміцненню верховенства права в умовах війни. Подальші наукові розвідки у даному напрямку можуть бути зосереджені на дослідженні довгострокових наслідків СНПК для психічного здоров'я постраждалих та суспільства в цілому, ефективності різних моделей надання допомоги та реабілітації, а також на розробці механізмів документування та використання цифрових доказів у розслідуванні воєнних злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення: 23.10.2025).

Ігошин М. М., Майорова А. А. Класифікація геноцидного зґвалтування як гендерно-обумовленого насильства у міжнародних збройних конфліктах. *Публічне право*. 2025. № 1 (57). С. 54–61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2025-57-6>.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція ООН від 18.12.1979. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207 (дата звернення: 23.10.2025).

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція): Конвенція Ради Європи від 11.05.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11 (дата звернення: 23.10.2025).

Зейналов А. О. Гендерно зумовлене сексуальне насильство під час міжнародного збройного конфлікту на території України: постановка проблеми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 83: частина 3. С. 55–60.

Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни: Конвенція ООН від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення: 23.10.2025).

Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I): Протокол від 08.06.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (дата звернення: 23.10.2025).

Женевська конвенція про поводження з військовополоненими: Конвенція ООН від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153 (дата звернення: 23.10.2025).

Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 (2000) «Жінки, мир, безпека» від 31.10.2000 S/RES/1325 (2000). URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/720/18/PDF/N0072018.pdf?OpenElement> (дата звернення: 23.10.2025).

Резолюція Ради Безпеки ООН 1820 (2008) від 19.06.2008 S/RES/1820 (2008). URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/391/44/PDF/N0839144.pdf%3FOpenElement> (дата звернення: 23.10.2025).

Римський статут Міжнародного кримінального суду: Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 (Ратифіковано із заявами та поправками Законом № 3909-IX від 21.08.2024). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 23.10.2025).

Руфанова В. М. Вплив війни на рівень гендерно зумовленого насильства в Україні. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти*: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 15 березня 2024 р.). Ч. 1. Дніпро: ДДУВС, 2024. С. 544–547. URL: <https://www.er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13567/1/254.pdf> (дата звернення: 23.10.2025).

Легка О. В. Захист прав постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом: вітчизняний досвід. *Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 31 травня 2024 р.). Т. 1. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2024. С. 211–218. URL: https://law-conf.sspu.edu.ua/images/2024/e-book/Book_Tom_1.pdf#page=212 (дата звернення: 23.10.2025).

Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 23.10.2025).

Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 24.10.2025).